

ความหลากหลายชนิดพันธุ์ของหอยน้ำจืดที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ*

Species diversity of freshwater mollusk at the upstream of Upper Chi Basin, Chiyaphom Province*

สาวิกา กัลปพฤกษ์ (Sawika Kunlapapuk)**

สิทธิ กุหลาบทอง (Sitthi Kulabtong)***

ราชิต เพ็งสีแสง (Rachid Pengseesang)****

บทคัดย่อ

การศึกษาคความหลากหลายชนิดพันธุ์ของหอยที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ ได้ทำการสำรวจเก็บตัวอย่างในเดือนเมษายนและกรกฎาคม 2555 โดยการจัดลำดับทางอนุกรมวิธานยึดตามหลักของ Brandt (1974) ผลการศึกษาพบหอยในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนทั้งหมด 28 ชนิด จาก 17 วงศ์ โดยเป็นหอยฝาเดียว 17 ชนิด และเป็นหอยสองฝา 11 ชนิด โดยมีหอยน้ำจืดในวงศ์ Ampullariidae, Viviparidae, Thiaridae, Amblemidae และ Corbiculidae เป็นวงศ์เด่นตามลำดับ

คำสำคัญ: ความหลากหลายชนิดพันธุ์ หอย ลุ่มน้ำชีตอนบน

* การศึกษาครั้งนี้ เป็นการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของหอยน้ำจืดในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ เพื่อประโยชน์ด้านการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

** สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์น้ำ คณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120 (Aquatic Animal Production Technology Program, Faculty of Animal Sciences and Agricultural Technology, Silpakorn University, Phetchaburi IT campus, Sampraya, Cha-am, Phetchaburi 76120)

*** Save wildlife volunteer Thailand อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170 (Save wild life volunteer Thailand, Wangnoi District, Ayuttaya Province 13170)

**** สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะศิลปศาสตร์และศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000 (Agricultural Technology, Faculty of Liberal Arts and Science, Sisaket Rajabhat University, Muang District, Sisaket Province 33000)

Abstract

Species diversity of freshwater mollusk at downstream of Upper Chi Basin, Chaiyaphum Province, were conducted during April and July 2012. The identification of mollusk was carried out following Brandt (1974). A total of 28 species from 17 families were found. There were 17 species of gastropods and 11 species of bivalves be found at the study areas. The dominant group of mollusk were Ampullariidae, Viviparidae, Thiaridae, Amblemidae and Corbiculidae.

Key Words: species diversity mollusk Upper Chi Basin

บทนำ

ลุ่มน้ำที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 49,132 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,707,453 ไร่ มีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขต 14 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิ ขอนแก่น หนองบัวลำภู อุดรธานี มหาสารคาม นครราชสีมา เลย เพชรบูรณ์ กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี ศรีสะเกษ และมุกดาหาร ลำน้ำสาขาที่สำคัญในลุ่มน้ำชี ได้แก่ น้ำพรม น้ำเชิญ น้ำพอง ลำน้ำป่า และน้ำยัง การแบ่งลุ่มน้ำสาขาในลุ่มน้ำชี ได้กำหนดตามผลการศึกษาของโครงการศึกษาสำรวจออกแบบสถานีอุทกวิทยา 25 ลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย ปัจจุบันกรมแผนที่ทหารกำหนดขอบเขตลุ่มน้ำ แบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำชีออกเป็น 20 ลุ่มน้ำสาขา ซึ่งลำน้ำชีตอนบนมีพื้นที่รับน้ำ 3,393 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 5.19 ของลุ่มน้ำชีทั้งหมด (กรมทรัพยากรน้ำ, 2539)

การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรสัตว์น้ำยังพบว่ามียางงานการศึกษาอย่างเป็นทางการอยู่ไม่มากนัก (ชวลิต และคณะ, มปป.) โดยเฉพาะการศึกษาสัตว์ในกลุ่มหอยน้ำจืด (สิทธิ และคณะ, 2553; สิทธิ และอิสริยา, 2555) โดยเฉพาะพื้นที่ลำน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ พบว่ายังมีการศึกษาชนิดพันธุ์หอยน้ำจืดอยู่ค่อนข้างน้อย ทั้งที่สัตว์กลุ่มหอยมียางงานว่ามีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์เป็นอันดับสองของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังทั้งหมด สามารถปรับตัวเข้ากับระบบนิเวศได้เป็นอย่างดีตลอดจนมีความสำคัญในห่วงโซ่อาหาร (ธีระพงศ์ และคณะ, 2550) อีกทั้งเป็นดัชนีชี้วัดลักษณะทางนิเวศวิทยาของแหล่งน้ำได้เป็นอย่างดี (สาวิกา และสิทธิ, 2553) หอยหลายชนิดยังเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญทางการประมงทั้งระดับครัวเรือนและอุตสาหกรรมในพาณิชย์ (อรภา และคณะ, 2548 ; จุฑามาศ และคณะ, 2550 ; สาวิกา และสิทธิ, 2556 ; สาวิกา และคณะ, 2557) และการทราบชื่อชนิดพันธุ์และการกระจายที่ถูกต้องนับเป็นพื้นฐานสำคัญทางด้านนิเวศวิทยา และการจัดการทรัพยากรประมง (สิทธิ และสาวิกา, 2553ก ; สิทธิ, 2554)

ดังนั้นการศึกษาความหลากหลายชนิดพันธุ์ของหอยน้ำจืดที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ ในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในด้านความหลากหลายทางชีวภาพของหอยน้ำจืดในระบบนิเวศลุ่มน้ำสายหลัก อันจะเป็นแนวทางไปสู่การประยุกต์ใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การดำเนินการวิจัย

1) การเก็บตัวอย่างภาคสนาม

เก็บตัวอย่างหอยน้ำจืดโดยใช้การลากอวนทับตลิ่งขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 10 เมตร ขนาดตา 1x1 มิลลิเมตร ลากเป็นระยะทาง 10 เมตร จำนวน 3 ครั้งต่อ 1 จุดเก็บตัวอย่าง บริเวณแม่น้ำสายหลักในพื้นที่อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอบ้านเขว้า และอำเภอหนองบัวระเหว ในเดือนเมษายน เดือนกรกฎาคม และเดือนกันยายน พ.ศ. 2555 โดยจุดเก็บตัวอย่างแบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 4 จุด ได้แก่ (1) พื้นที่ลำธารต้นแม่น้ำชี อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ (2) พื้นที่ลำน้ำสายหลักตอนบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ (3) พื้นที่ลำน้ำสายหลักตอนบน อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ (4) พื้นที่ลำน้ำสายหลัก อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ แล้วเก็บรักษาตัวอย่างทั้งหมดในสารละลายฟอร์มาลิน 10 เปอร์เซ็นต์ หลังจากนั้นนำตัวอย่างมาจำแนกชนิดในห้องปฏิบัติการ

2) การศึกษาในห้องปฏิบัติการ

จำแนกชนิดตัวอย่างตามหลักอนุกรมวิธานโดยใช้เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยจะยึดตามลักษณะทางสัณฐานวิทยาของเปลือกเป็นสำคัญ เพื่อจัดทำข้อมูลความหลากหลายชนิดพันธุ์ของหอยน้ำจืดบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ โดยการจัดลำดับทางอนุกรมวิธานจะยึดตามหลักของ Brandt (1974)

ผลและวิจารณ์ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า หอยในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนจังหวัดชัยภูมิ จากการสำรวจครั้งนี้พบทั้งสิ้น 28 ชนิด จาก 10 วงศ์ เป็นหอยฝาเดียว 17 ชนิด และเป็นหอยสองฝา 11 ชนิด โดยมีหอยน้ำจืดในวงศ์ Amblemidae, Viviparidae, Thiaridae, Ampullariidae และ Corbiculidae เป็นวงศ์เด่นในด้านจำนวนชนิดตามลำดับ ส่วนวงศ์อื่นๆพบเพียงวงศ์ละ 1 ชนิดเท่านั้น (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 รายชื่อชนิดพันธุ์ของทรัพยากรหอยน้ำจืดที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ

วงศ์	ชนิด	ชื่อไทย	เมษายน	กรกฎาคม	กันยายน
Viviparidae	<i>Filopaludina sumatrensis</i>	หอยขมลาย	X	X	X
	<i>polygramma</i> (Martens, 1860)				
	<i>Filopaludina sumatrensis</i>	หอยขมลาย	X	X	X
	<i>speciosa</i> (Deshayes, 1876)				
	<i>Filopaludina martunsi</i>	หอยขม	X	X	X
	<i>martunsi</i> (Frauenfeld, 1865)				
	<i>Trochotaia trochoides</i>	หอยเวียน	X		X
(Martens, 1860)					
<i>Mekongia</i> sp.	หอยทราย	X	X		
<i>Sinotaia ingallsiana</i> (Lea, 1856)	หอยขม	X	X	X	
Ampullariidae	<i>Pila ampullacea</i>	หอยโข่ง			X
	(Linnaeus, 1758)				
<i>Pomacea canaliculata</i>	หอยเชอรี่	X	X	X	
(Lamarck, 1819)					
Bulinidae	<i>Indoplanorbis exustus</i>	หอยคัน	X	X	X
(Deshayes, 1834)					
Bithyniidae	<i>Bithynia</i> sp.	หอยไซ	X		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วงศ์	ชนิด	ชื่อไทย	เมษายน	กรกฎาคม	กันยายน
Thiaridae	<i>Melanoides tuberculata</i> (O. F. Müller, 1774)	หอยเจดีย์	X	X	X
	<i>Brotia baccata</i> (Gould, 1847)	หอยก้นแหลม	X	X	X
	<i>Thiara scabra</i> (O. F. Müller, 1774)	หอยเจดีย์	X	X	X
	<i>Tarebia granifera</i> (Lamarck, 1822)	หอยเจดีย์	X	X	X
	<i>Adamietta housei</i> (Lea, 1856)	หอยเจดีย์	X	X	X
Buccinidae	<i>Clea helena</i> (Meder in Philippi, 1847)	หอยกินหอย	X	X	X
Lymnaeidae	<i>Lymnae auricularia</i> <i>rubiginosa</i> (Michelin, 1831)	หอยคัน			X
Mytilidae	<i>Scaphula pinna</i> Benson, 1856	หอยกะพงน้ำ จืด	X	X	X
Amblemidae	<i>Ensidens ingallsianus</i> <i>ingallsianus</i> (Lea, 1852)	หอยกาบ แหลม	X	X	X
	<i>Indonaia pilata</i> (Lea, 1866)	หอยกาบ	X		
	<i>Pilsbryconcha exilis exilis</i> (Lea, 1839)	หอยกาบถี่	X	X	X
	<i>Pilsbryconcha exilis</i> <i>compressa</i> (Martens, 1860)	หอยกาบถี่	X	X	X
	<i>Pseudodon inoscularis</i> <i>cumingi</i> (Lea, 1850)	หอยกาบ		X	
	<i>Pseudodon mouhoti</i> (Lea, 1863)	หอยกาบ		X	
	<i>Uniandra contraden sascia</i> (Hanley, 1856)	หอยกาบลาย	X	X	X
	<i>Scabies phaselus</i> (Lea, 1856)	หอยกาบลาย	X	X	X

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วงศ์	ชนิด	ชื่อไทย	เมษายน	กรกฎาคม	กันยายน
Corbiculidae	<i>Corbicula blandiana</i> Prime, 1864	หอยทราย	X		X
	<i>Corbicula lamarckiana</i> Prime, 1864	หอยทราย	X	X	X

หอยน้ำจืดที่พบในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีการกระจายกว้างโดยสามารถพบได้ทั่วไปทั้งระบบนิเวศลำน้ำสายหลัก และลำน้ำสาขา ซึ่งจากการสำรวจในช่วงเดือนเมษายน เดือนกรกฎาคม และเดือนกันยายน (ตารางที่ 1) พบว่าหอยน้ำจืดโดยส่วนใหญ่โดยเฉพาะหอยน้ำจืดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และมีศักยภาพในการพัฒนาเชิงพาณิชย์ สามารถพบได้ทั่วไปตลอดทั้งปี

การสำรวจระบบนิเวศลำน้ำสายหลัก และลำน้ำสาขาของพื้นที่ศึกษา พบทรัพยากรหอยน้ำจืดที่มีศักยภาพในการพัฒนาเชิงพาณิชย์แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลักๆ ได้แก่

1. กลุ่มหอยที่มีศักยภาพในการพัฒนาในด้านของสินค้าบริโภค พบ 17 ชนิด ได้แก่ *Filopaludina sumatrensis polygramma* (Martens, 1860), *Filopaludina sumatrensis speciosa* (Deshayes, 1876), *Filopaludina martunsi martunsi* (Frauenfeld, 1865), *Trochotaia trochoides* (Martens, 1860), *Mekongia* sp., *Sinotaia ingallsiana* (Lea, 1856), *Pila ampullacea* (Linnaeus, 1758), *Pomacea canaliculata* (Lamarck, 1819), *Ensidens ingallsianus ingallsianus* (Lea, 1852), *Pilsbryoconcha exilis exilis* (Lea, 1839), *Pilsbryoconcha exilis compressa* (Martens, 1860), *Pseudodon inoscularis cumingi* (Lea, 1850), *Pseudodon mouhoti* (Lea, 1863), *Uniandra contradens ascia* (Hanley, 1856), *Scabies phaselus* (Lea, 1856), *Corbicula blandiana* Prime, 1864 และ *Corbicula lamarckiana* Prime, 1864

2. กลุ่มหอยที่มีศักยภาพในการพัฒนาในการการทำเครื่องประดับมุกน้ำจืด พบ 6 ชนิด ได้แก่ *Ensidens ingallsianus ingallsianus* (Lea, 1852), *Pilsbryoconcha exilis exilis* (Lea, 1839), *Pilsbryoconcha exilis compressa* (Martens, 1860), *Pseudodon inoscularis cumingi* (Lea, 1850), *Pseudodon mouhoti* (Lea, 1863) และ *Uniandra contradens ascia* (Hanley, 1856) ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับการรายงานของ อรภา และคณะ (2548) และ จุฑามาศ และคณะ (2550) ซึ่งรายงานว่ากลุ่มหอยน้ำจืด เช่น กลุ่มหอยขม (*Mekongia* spp.) และกลุ่มหอยกาน้ำจืดในวงศ์ Amblemidae และ Corbiculidae เป็นกลุ่มหอยที่มีผู้นิยมบริโภคมากในหลายพื้นที่ของภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยพบว่ามีการจำหน่ายตามท้องตลาดของหลายพื้นที่ ส่วนเปลือกและมุกของกลุ่มหอยมุกน้ำจืดในวงศ์ Amblemidae นั้นมีศักยภาพในการทำเครื่องประดับ และในหลายพื้นที่ประเทศไทยได้มีการทดลองเลี้ยงหอยมุกน้ำจืดในเชิงพาณิชย์เพื่อผลิตเครื่องประดับ และยาจากไข่มุกอีกด้วย

3. กลุ่มหอยที่มีศักยภาพในการพัฒนาเชิงพาณิชย์ในด้านของสัตว์เลี้ยงสวยงาม ได้แก่ หอยกินหอย หรือ หอยเพชฌฆาต (*Clea helena* (Meder in Philippi, 1847)) ในธรรมชาติหอยชนิดนี้จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยการกินหอยฝาเดียวชนิดอื่นๆ ที่เคลื่อนไหวช้ากว่าเป็นอาหารหลักซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของระบบนิเวศในการควบคุมประชากรหอยชนิดอื่นๆ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ (สิทธิ และสาวิกา, 2553) แต่ในที่เลี้ยงโดยเฉพาะระบบนิเวศของตู้เลี้ยงสัตว์น้ำสวยงามหอยชนิดนี้สามารถช่วยกำจัดเศษอาหารที่หลงเหลือลงสู่พื้นตู้เลี้ยงได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถกำจัดหอยชนิดอื่นๆ ที่อาจปนเข้ามาสู่ตู้เลี้ยง และหอยชนิดนี้ยังมีเปลือกที่มีสีสวยงามอีกด้วย จึงควรมีการวิจัยด้านชีวประวัติและการเพาะเลี้ยงต่อไป

สรุป

การศึกษาความหลากหลายชนิดพันธุ์ของหอยที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการสำรวจเก็บตัวอย่างในพื้นที่แม่น้ำสายหลัก และลำน้ำสาขาของแม่น้ำชีตอนบน ทั้งหมด 4 อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอบ้านเขว้า และอำเภอหนองบัวระเหว ในเดือนเมษายน เดือนกรกฎาคม และเดือนกันยายน พ.ศ. 2555 พบตัวอย่างหอยน้ำจืดในพื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 28 ชนิด 10 วงศ์ โดยเป็นหอยฝาเดียว 17 ชนิด และเป็นหอยสองฝา 11 ชนิด โดยมีหอยน้ำจืดในวงศ์ Amblemidae, Viviparidae และ Thiaridae เป็นวงศ์เด่นในพื้นที่ศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณชาวประมงในพื้นที่ศึกษาที่กรุณาให้การสนับสนุนด้านการสำรวจเก็บตัวอย่าง ติดต่อประสานงาน และให้ข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จุฑามาศ จิวาลักษณ์, พิเชิต พรหมประศรี และ อรภา นาคจินดา. หอยกบน้ำจืดของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. 2550.

ชวลิต วิทยานนท์ จรัสธาดา กรรณสูต และ จารุจินต์ นภิตะภักดิ์. ความหลากหลายชนิดของปลาน้ำจืดในประเทศไทย. มปป. ธีระพงศ์ ดั่งดี, กิติธร สรรพานิช และ ไพสิน จิตรชุ่ม. หอยทะเลบริเวณเกาะครามและเกาะใกล้เคียง.

กรุงเทพมหานคร: โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2550.

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร. ระบบลุ่มน้ำลุ่มน้ำชี (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2558.

จาก <http://www.haii.or.th>

สาวิกา กัลปพฤกษ์ และ สิทธิ กุหลาบทอง. “การประเมินคุณภาพน้ำทางชีวภาพแบบเร็วด้วยสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน ในแหล่งน้ำของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อมและวัดอัมพวาราม จังหวัดปทุมธานี.” ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ครั้งที่ 1, 73. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 2553.

สาวิกา กัลปพฤกษ์ และ สิทธิ กุหลาบทอง. “การประยุกต์ใช้หอยสองฝาในการจัดการคุณภาพน้ำ.” วารสารวิชาการ Veridian e-Journal, Silpakorn University 6,3 : 846 – 859. 2556.

สาวิกา กัลปพฤกษ์ สิทธิ กุหลาบทอง และ ญาณันท์ สุนทรกิจ. “การใช้สัตว์หน้าดินในการบำบัดฟื้นฟูทางชีวภาพของคุณภาพน้ำและดินตะกอนในระบบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ.” วารสารวิชาการ Veridian e-Journal Science and Technology Silpakorn University 1,5 : 41 – 51. 2557.

สิทธิ กุหลาบทอง ชนพล สารนาค สาวิกา กัลปพฤกษ์ และ คมสัน หงษ์ทรีศรี. “การศึกษาความหลากหลายชนิดเบื้องต้นของหอยน้ำจืดในห้วยสะต๋อง จังหวัดกาญจนบุรี.” ใน การประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ครั้งที่ 75. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต. 2553.

สิทธิ กุหลาบทอง และ สาวิกา กัลปพฤกษ์. “ลักษณะแหล่งที่อยู่อาศัยของหอยกินหอย (*Clea (Anentome) helena* (Philippi)) ในลุ่มน้ำแม่กลอง.” ใน การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 20, 271. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ. สงขลา : บริษัท มาสเตอร์พีชแอนด์ โครเซท จำกัด, 2553.

สิทธิ กุหลาบทอง และ สาวิกา กัลปพฤกษ์. “หอยน้ำจืดและหอยน้ำกร่อยในภาคตะวันออกของประเทศไทย.” ใน การประชุมวิชาการประมง ครั้งที่ 5 “เพื่อความมั่นคงด้านการประมงและทรัพยากรทางน้ำ”. 66. คณะเทคโนโลยีการประมงและทรัพยากรทางน้ำ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2553ก.

สิทธิ กุหลาบทอง และ อีสริยา วุฒิสินธุ์. “ความหลากหลายชนิดพันธุ์ของหอยน้ำจืดบริเวณแม่น้ำแควใหญ่ตอนล่าง จังหวัดกาญจนบุรี.” วารสารวิชาการ Veridian e-Journal, Silpakorn University 5,1 : 758 – 763. 2555.

สิทธิ กุหลาบทอง. “บัญชีรายชื่อหอยน้ำจืดในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย.” วารสารคณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยศิลปากร 2, 3 : 15 – 26. 2554.

อรภา นาคจินดา, มณฑิรา เปี่ยมทิพย์มโนส, จุฑามาศ จิวาลักษณ์, วิสาชา ปุณยกนก และ จินตนา โตรณะโกคา. การใช้ประโยชน์จากหอยน้ำจืดในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กรมประมง. 2548.

ภาษาต่างประเทศ

Brandt, R. A. M. “The non-marine aquatic mollusca of hailand.” ArchivfürMolluskenkunde, 105 : 1 – 423. 1974.